

B. J. Spinoza
Spinoza Kring Soest

SPINOZA EN DE VREUGDE VAN HET INZICHT

Lezing en boekpresentatie door prof. Kees Schuyt

i.s.m. Spinozakring Soest

Boekhandel *Cursief* in Gorinchem

8 juni 2017

'Spinoza behandel je niet in 90 minuten,' begint Kees Schuyt, 'daar is veel langer voor nodig. Ik ben er nu 30 jaar mee bezig en vind dat ik mijzelf nog steeds geen spinozist mag noemen, want naast bewondering heb ik ook kritiek op sommige denkbeelden van Spinoza en een echte spinozist onderschrijft al zijn denkbeelden.'

Vervolgens toont hij op een dia wat hij vanavond wèl met ons gaat behandelen.

Vier onderwerpen

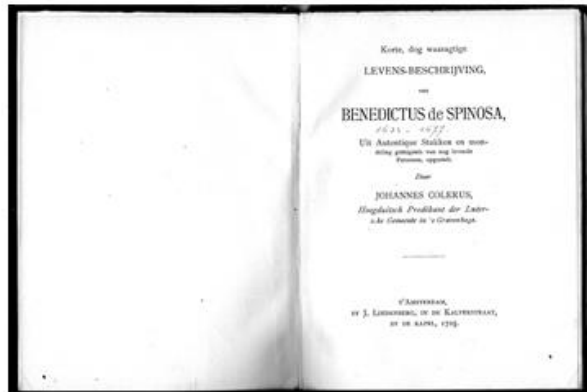
- Introductie: Wat weten we van Spinoza?
- De chronologische opzet en de geschriften van Spinoza (1632 – 1677)
- De belangrijkste thema's van *Spinoza en de vreugde van het inzicht* (Balans, 2017)
- De actualiteit van Spinoza's filosofie

1. Wat weten we van Spinoza?

Bijna niets!

De eerste biografie geschreven door Johannes Colerus stamt uit 1705. Colerus heeft lange gesprekken gehad met Spinoza's laatste huisbaas, de decorschilder Van Speijk, en daarmee kunnen we de gegevens over de jaren die onze filosoof bij hem in huis woonde als redelijk betrouwbaar beschouwen, maar over zijn leven daarvoor weet ook Van Speijk natuurlijk weinig.

De eerste biografie 1705, Amsterdam

Tot op heden wordt de biografie van Steven Nadler als de beste beschouwd. Een goed beeld van Spinoza zijn leven kunnen we ook naar aanleiding van de chronologie van zijn werken vormen.

2. Chronologische opzet en de geschriften van Spinoza.

Waarom de chronologische opzet?

- Boek 1 van de Ethica (1677) als bekend struikelblok
- Ervaringen met cursussen over Spinoza bij de Spinozakring Soest
- Begin bij het begin: Spinoza's jeugdgeschrift *Over de verbetering van het verstand* (1659/1661)
- Spinoza's enorme consistentie

De chronologie van zijn boeken loopt niet parallel met de publicatiegeschiedenis, maar de jonge en oude Spinoza komen hierin wel bij elkaar. Het zijn dezelfde denkbeelden, maar in een later stadium verder uitgewerkt.

Hoewel de Ethica zijn meesterwerk is, is het niet verstandig om hiermee te beginnen, vanwege de moeilijkheidsgraad. Begin bij zijn eerste boek, zijn jeugdwerk, *Over de verbetering van het verstand* en je ziet dat daar en in de daarop volgende boeken de basis voor de Ethica wordt gelegd, waardoor je als je uiteindelijk aan dat werk begint, dit boek beter begrijpt.

In de *Verhandeling over de verbetering van het verstand* laat Spinoza zien dat het verstand de toename van het handelingsvermogen bewerkstelligt. Kees Schuyt geeft een herkenbaar voorbeeld: 'Als ik na mijn werk in de file sta, wordt ik steeds geïrriteerder. Eenmaal thuis val ik bij een kleinigheid uit tegen mijn vrouw. Maar ik ben niet geïrriteerd door dat voorvalletje, nee, ik ben nog steeds geïrriteerd door het wachten in die file. Als je dat beseft, zie je dat je onterecht bent uitgevallen tegen je vrouw.'

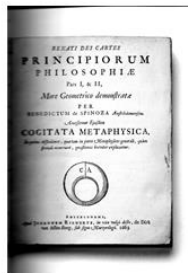
Dit werk van Spinoza is onvoltooid gebleven en tijdens zijn leven niet gepubliceerd. Hij

herschreef en vervolmaakte het onder de titel:

Korte Verhandeling over God, de Mensch en deszelfs welstand. Hierin staan de drie soorten kennis centraal. Kennis van horen zeggen, zintuigelijke kennis en de intuïtieve kennis. Ook dit werk verscheen niet tijdens zijn leven. Wel is het de voorloper van zijn latere *Ethica*, want alles wat daarin staat, vindt men terug in de *Korte Verhandeling*.

Het eerste boek dat wel en onder zijn eigen naam het levenslicht ziet, is zijn commentaar op Descartes.

De eerste publicatie 1663

In Rijnsburg had hij een leerling, die hij de filosofie van Descartes onderwees en zijn vrienden verzochten hem om zijn collegeaantekeningen voor hen om te werken tot een boek.

In Rijnsburg begon hij ook al aan zijn *Ethica*, waarvan hij delen onder zijn vrienden liet circuleren. Uit hun commentaar en met name uit die van een van zijn correspondenten, Willem van Blijenbergh, begreep hij echter dat dit werk voor de mensheid nog een brug te ver was en dat hij eerst moest laten zien dat filosofie en theologie los van elkaar stonden. Dat werd het *Theologisch Politiek Traktaat*.

De tweede, nu anonieme, publicatie 1670

Het verscheen anoniem, omdat de inhoud behoorlijk tegen de haren van de predikanten in streek. Bovendien was hij na de absurd hoge straf en de daaropvolgende dood van zijn vriend Adriaan Koerbagh, die een dergelijk boek had geschreven, voorzichtig geworden.

Hierna ging Spinoza weer verder met zijn *Ethica*, die hij in 1675 voltooide. Hij ging ermee naar Amsterdam om de uitgave te regelen, maar toen hij daarmee bezig was, bleek dat het gerucht hem al vooruit was gesnelde dat hij een boek ter perse had, waarin hij wilde aantonen

dat er geen God bestond. De sfeer was zo vijandig dat hij besloot van publicatie af te zien en hij borg het op, in afwachting van betere tijden.

Pas na zijn dood is het door zijn vrienden gepubliceerd, tezamen met zijn andere werken onder de naam: *Opera Posthuma*.

Opera Posthuma (1677) door B. d. S.

- bevatte:
- Ethica (of Zedeleer)
- Traktaat over de Verbetering van het Verstand (onvoltooid)
- Politiek Traktaat (met onvoltooid hoofdstuk over de democratie)
- Brieven van en naar geleerden/vrienden/kritici

3. De actualiteit van Spinoza.

De vraag rijst nu waarom de 17e-eeuwse Spinoza zo actueel is.

Kees Schuyt antwoordt dat Spinoza niet aan tijd gebonden is. Grote filosofen zijn altijd actueel door de thema's die ze bestudeerden.

De thema's van Spinoza omvatten de volgende:

1. Naar rede en redelijkheid leven, niet haatdragend, ijverzuchtig, maar vrijheid van denken, van wetenschap, van persoonlijk geloof;
2. Beheers je emoties;
3. Democratie is de beste regeringsvorm met zo veel mogelijk deelname en inspraak van burgers.

4. Spinoza en de vreugde van het inzicht.

Deze thema's heeft Kees Schuyt ook in zijn eigen boek verwerkt.

Samenvattend : thema's van *Spinoza* *en de vreugde van het inzicht*

1. Graduele verbetering van onze kennis: 3 soorten kennis: "van horen zeggen" en zintuiglijke ervaringen; rede (ratio); intuïtieve kennis van God; Kennis is deugd en geeft vreugde.
2. Bestaansdrang: volharden in de eigen essentie; emoties erkennen en verstandig mee leren omgaan en zo innerlijke vrijheid verwerven;
3. God als oorzaak van alle dingen leren zien: God zonder menselijke eigenschappen, maar oneindig wezen, "al wat is" (*Natura*); dit is het "hoogste goed" bij Spinoza.
4. Relatie tussen persoonlijke en politieke vrijheid: denken wat je wilt, zeggen wat je denkt.

Op de vraag uit het publiek wat Kees Schuyt zelf heeft geleerd van Spinoza, antwoordt hij: 'Minder snel boos worden. Tel eerst tot tien en denk na wat je aan het doen bent.'
Iemand anders haakt in op de stelling van Spinoza: 'Deus sive Natura (God ofwel Natuur)'.

Hoe is dat te rijmen met de evolutieleer van Darwin en de oerknal?

Kees Schuyt legt uit dat we altijd willen denken in 'ervoor' en 'erna'. Maar de natuur stopt nooit. Als de zon uitdooft, stopt het leven op aarde, maar de natuur zal altijd blijven bestaan. Over drie eeuwen zullen we dan ook anders tegen de oerknal aankijken dan nu, omdat we dan meer weten.

Door deze lezing nieuwsgierig geworden, gaat het boek van Kees Schuyt na afloop dan ook grif over de toonbank. Iedereen die het aanschaft, krijgt van de Spinozakring Soest een bijpassende boekenlegger en een boekenbon cadeau.

*Maar al het
voortreffelijke
is even moeilijk
als zeldzaam.
(Ethica V)*

Spinozakring Soest
Gonny Pasman - Sakkers
Joh. Poststraat 59
3762 VL Soest
tl: 06-44876223
info@spinozakringsoest.nl
www.spinozakringsoest.nl

Daarna worden er door mede-eigenaresse Hilma Bruinsma van boekhandel *Cursief* drankjes en hapjes geserveerd, waarbij nog volop wordt nagepraat en Kees Schuyt druk aan het signeren gaat.

Kees Schuyt, een bevlogen collegegever.

Aandachtig publiek

Kees Schuyt en Gonny Pasman van de Spinozaking Soest.